

خشونت بر زنان

در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی

نویسندگان:

قاسم رنجبران - الهه دبیرزاده

نشر فرهنگ شناسی

۱۳۹۰

WWW.KITAB-IR.COM

سرشناسه : رنجبران، قاسم، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآور : خشونت بر زنان در قوانین کیفری ایران و اسناد بین‌المللی /
نویسندگان: قاسم رنجبران، الهه دبیرزاده. مشخصات نشر: تهران، فرهنگ‌شناسی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری : ۱۹۲ ص.

شابک : ۴۸۰۰۰ ریال : 978-600-92154-3-0

وضعیت فهرست‌نویسی : فیا

موضوع : زنان - ایران - خشونت علیه

موضوع : زنان - خشونت علیه

شناسه افزوده : دبیرزاده، الهه، ۱۳۶۲-

رده بندی کنگره : ۱۳۹۰ ۹۹۹/۴/۶۲۵۰ HV

رده بندی دیویی : ۳۶۲/۸۸۰۸۲۰۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۲۳۹۸۶۷۲

WWW.KITAB-IR.COM

انتشارات فرهنگ‌شناسی: تهران، خیابان شهید مطهری، کوه نور، کوچه دوم،

پلاک ۲، واحد ۳، تلفن: ۸۸۷۳۱۲۷۰، فکس: ۸۸۷۳۴۶۳۷

نام کتاب: خشونت بر زنان در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی

تألیف: قاسم رنجبران - الهه دبیرزاده

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: فرهنگ‌شناسی

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۱۵۴-۳-۰

قیمت: ۴۸۰۰۰ ریال

پخش در تهران:

نشر فرهنگ‌شناسی، تلفن: ۸۸۷۳۱۲۷۰ - تلفکس ۸۸۷۳۴۶۵۷

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
درآمد	۱۵
بخش یکم: خشونت بر زنان؛ مفهوم، گونه‌ها، کنش و واکنش‌ها در قبال آن	۱۹
فصل یکم: مفهوم و گونه‌های خشونت بر زنان	۲۱
گفتار یکم: مفهوم خشونت بر زنان	۲۲
بند یکم: مفهوم‌شناسی خشونت	۲۲
۱- واژه‌شناسی خشونت	۲۲
۲- رویکرد اسلام به خشونت	۲۳
بند دوم: بردگی زنان در آینه تاریخ	۲۴
۱- بردگی در دوران باستان	۲۴
۲- بردگی از منظر ادیان	۲۵
۴- بردگی مدرن	۲۷
بند سوم: خشونت مبتنی بر جنسیت	۲۸
گفتار دوم: علت‌شناسی و آسیب‌شناسی خشونت بر زنان	۳۱
بند یکم: علت‌شناسی خشونت بر زنان	۳۱
۱- ایدئولوژی قیماآبانه	۳۱
۲- نظریه یادگیری	۳۱
۳- نقش بزه‌دیده در چرخه خشونت	۳۲
۴- حمایت ناکافی قانونی	۳۳
بند دوم: علت‌شناسی خشونت جنسی	۳۴
۱- عوامل شخصی	۳۴
۲- عوامل اجتماعی	۳۵
۳- عوامل روانی	۳۵
۱- ۳-۱- آزارگر جنسی	۳۵
۲- ۳-۲- آزارگر بهره‌کش	۳۵
۳- ۳-۳- آزارگر پرخاشگر	۳۶
بند سوم: آسیب‌شناسی خشونت بر زنان	۳۶
۱- پیامدهای جسمی	۳۶

۳۶	۱-۱- آسیب سطحی
۳۶	۱-۲- آسیب عمقی
۳۶	۱-۳- شکستگی
۳۷	۱-۴- بیماریهای مقاربتی
۳۷	۲-۱- اضطراب
۳۷	۲-۲- افسردگی
۳۸	۲-۳- خودکشی
۳۸	۳- آسیبهای خانوادگی
۳۸	۳-۱- انزوای اجتماعی
۳۸	۳-۲- تضعیف اراده
۳۸	۴- آسیبهای اجتماعی
۳۸	۴-۱- نابهنجاری در روابط اجتماعی
۳۸	۴-۲- کاهش کارایی
۳۹	۴-۳- گسترش خشونت
۴۰	گفتار سوم: گونه‌شناسی خشونت بر زنان
۴۰	بند یکم: خشونت جسمی، عاطفی، جنسی
۴۰	۱- خشونت جسمی
۴۰	۱-۱- مفهوم خشونت جسمی
۴۲	۱-۲- مصادیق بارز خشونت جسمی
۴۲	۱-۲-۱- قطع و بریدن اندام جنسی زنان
۴۳	۱-۲-۲- ضرب، جرح و قتل
۴۴	۲- خشونت عاطفی
۴۴	۲-۱- مفهوم خشونت عاطفی
۴۵	۲-۲- مصادیق بارز خشونت روانی؛ به‌توآوری جنسی
۴۶	۳- خشونت جنسی
۴۶	۳-۱- مفهوم خشونت جنسی
۴۷	۳-۲- گونه‌شناسی خشونت جنسی
۴۷	۳-۲-۱- بر مبنای تعداد متجاوزین
۴۷	۳-۲-۱-۱- خشونت جنسی فردی
۴۷	۳-۲-۱-۲- خشونت جنسی گروهی

خشونت بر زنان در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی ♦ ۹

- ۴۸ ۲-۲-۳- بر مبنای شدت خشونت
- ۴۸ ۲-۲-۳- تجاوز با قدرت
- ۴۸ ۲-۲-۳- تجاوز با خشم
- ۴۸ ۳-۲-۳- تجاوز با دگر آزاری
- ۴۸ بند دوم: مصادیق بردگی زنان
- ۴۹ ۱- قاچاق انسان به ویژه زنان
- ۵۰ ۱-۱- قاچاق زنان و دختران به قصد بهره‌کشی جنسی
- ۵۱ ۲-۱- قاچاق زنان و دختران به قصد بهره‌برداری اقتصادی
- ۵۱ ۲-۲- ناسبات مشابه بردگی
- ۵۱ ۱-۲- ازدواج اجباری
- ۵۲ ۲-۲- خرید و فروش
- ۵۲ ۳-۱- ازدواج نابالغ
- ۵۳ ۴-۲- تصویرسازی مستقیم
- ۵۵ فصل دوم: کنش و واکنش در برابر خشونت بر زنان
- ۵۶ گفتار یکم: تدابیر پیشگیرنده
- ۵۷ بند یکم: پیشگیری کنش‌گرای اجتماعی
- ۵۷ ۱- پیشگیری رشد مدارانه نسبت به خشونت بر زنان
- ۵۸ ۱-۱- بالا بردن آگاهی
- ۵۹ ۲-۱- آموزش
- ۵۹ ۱-۲-۱- از رهگذر بسترهای جامعه‌ی
- ۶۰ ۲-۲-۱- از رهگذر رسانه‌های گروهی
- ۶۰ ۲- تدابیر پیشگیرنده اجتماع مدارانه
- ۶۱ ۱-۲- فقر زدایی
- ۶۲ ۲-۲- اشتغال زایی
- ۶۲ ۳-۲- حمایت از زنان و کودکان بی سرپرست
- ۶۳ ۴-۲- ثبت اجباری ولادت و ازدواج
- ۶۳ بند دوم: پیشگیری کنش‌گرای موقعیت‌مدار
- ۶۴ ۱- نظارت بر اماکن توریستی
- ۶۵ ۲- نظارت بر بنگاه‌های کاریابی
- ۶۵ ۳- کنترل مرزها

۶۶	۴- ایمنی و کنترل اسناد
۶۷	۵- نظارت بر بیمارستان ها
۶۸	گفتار دوم: تدابیر حمایت گرا
۶۸	بند یکم: حمایت از بزه دیده
۶۹	۱- حمایت از بزه دیده قاچاق
۷۰	۲- حمایت از بزه دیده جنسی
۷۰	۱- ۲- حمایت های پلیسی
۷۰	۲- ۲- حمایت های سیاسی
۷۱	۳- بازگرداندن بزه دیدگان به میهن
۷۱	۴- فراهم سازی اقامت بزه دیده
۷۲	بند دوم: حمایت در فرایند دادرسی
۷۴	بند سوم: حمایت پزشکی
۷۴	۱- خدمات پزشکی
۷۴	۲- خدمات روان شناسی
۷۵	بند چهارم: حمایت حقوقی
۷۵	۱- جبران خسارت قانونی
۷۶	۲- رفع عناوین مجرمانه از زنان بزه دیده جنسی
۷۷	بخش دوم: موضع حقوق کیفری ایران و اسناد بین المللی در برابر خشونت بر زنان
۷۹	فصل یکم: پاسخ اسناد بین المللی به انواع خشونت بر زنان
۸۰	گفتار یکم: واکنش اسناد بین المللی به رفع خشونت از زنان
۸۰	بند یکم: اعلامیه رفع خشونت بر زنان
۸۱	۱- تدابیر قانونی
۸۲	۲- تدابیر حمایتی
۸۲	۳- تدابیر آموزشی
۸۳	بند دوم: کاربایه عمل پکن ۱۹۹۵
۸۵	۱- تدابیر قانونی
۸۶	۲- تدابیر حمایتی
۸۸	۳- تدابیر آموزشی
۹۰	بند سوم: اجلاس پکن + ۵

خشونت بر زنان در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی ♦ ۱۱

- ۱- بررسی دستاوردها و موانع ۹۱
- ۱-۱- دستاوردها ۹۱
- ۱-۲- موانع ۹۲
- ۲- راه کارهای موثر در مقابله با خشونت بر زنان ۹۳
- بند چهارم: اسناد بین‌المللی مرتبط با منازعات مسلحانه ۹۵
- ۱- کنوانسیون‌های لاهه و ژنو ۹۶
- ۲- اعلامیه مجمع عمومی پیرامون حمایت از زنان و کودکان در موقعیت‌های اضطراری و مناقشات مسلحانه ۱۹۷۹ ۹۷
- ۳- اعلامیه رفع خشونت از زنان و حمایت از آنان در جنگ‌ها ۹۸
- ۴- کنفرانس پکن و حمایت از زنان در جنگ‌ها ۹۹
- ۵- اساسنامه دادگاه کیفری بین‌المللی ۱۰۱
- ۶- پکن + ۵ و حمایت از زنان در منازعات ۱۰۲
- گفتار دوم: واکنش اسناد بین‌المللی نسبت به بردگی و قاچاق زنان ۱۰۴
- بند یکم: اسناد قبل از تأسیس جامعه ملل جهت مبارزه با خرید و فروش زنان ۱۰۴
- ۱- مقاله‌نامه ۱۸ مه ۱۹۰۴ ۱۰۴
- ۲- قرارداد بین‌المللی راجع به جلوگیری از خرید و فروش سفید پوستان ۱۰۶
- بند دوم: اقدامات جامعه ملل در مبارزه با بردگی ۱۰۸
- ۱- قرارداد بین‌المللی امحای خرید و فروش زنان و کودکان ۱۰۸
- ۲- قرارداد بین‌المللی راجع به جلوگیری از معامله زنان بزرگسال ۱۱۰
- بند سوم: اقدامات سازمان ملل جهت مبارزه با بردگی ۱۱۲
- ۱- کنوانسیون منع رفتاری که با واسطه‌گری باعث انحراف و فساد می‌شود ۱۱۲
- ۲- کنوانسیون رفع همه اشکال تبعیض علیه زنان ۱۱۵
- ۳- کنفرانس پکن ۱۱۶
- ۴- پکن ۵۴ ۱۱۷
- ۵- پروتکل پیشگیری، سرکوب و مجازات قاچاق اشخاص به ویژه زنان و کودکان ۲۰۰۰ ۱۲۰
- گفتار سوم: واکنش اسناد بین‌المللی نسبت به نهادهای مشابه بردگی ۱۳۱
- بند یکم: قرارداد تکمیلی منع بردگی و تأسیسات مشابه ۱۳۱
- بند دوم: کنوانسیون رضایت در ازدواج حداقل سن و ثبت ازدواج ۱۳۳
- بند سوم: ممنوعیت ازدواج‌های اجباری در سایر اسناد بین‌المللی ۱۳۶
- بند چهارم: مبارزه با هرزه‌نگاری در اسناد بین‌المللی ۱۳۷

۱۳۷	۱ - قرارداد بین‌المللی برای جلوگیری از اشاعه و معامله نشریات مخالف اخلاق
۱۳۹	۲ - ممنوعیت هرزه‌نگاری در سایر اسناد بین‌المللی
۱۴۳	فصل دوم: پاسخ حقوق کیفری ماهوی ایران به خشونت بر زنان
۱۴۳	گفتار یکم: موضع حقوق کیفری ایران در برابر جرایم خشونت‌آمیز نسبت به زنان
۱۴۳	بند یکم: حمایت از زنان در برابر قتل عمد
۱۴۴	۱ - کیفر قتل عمد در قانون مجازات عمومی
۱۴۵	۲ - کیفر قتل زن در قانون مجازات اسلامی
۱۴۶	۳ - قتل در فراش
۱۴۸	بند دوم: حمایت از زنان در برابر ضرب و جرح
۱۴۸	۱ - قانون مجازات عمومی و حمایت از زنان در برابر ضرب و جرح
۱۴۹	۲ - قانون مجازات اسلامی و حمایت از زنان در برابر ضرب و جرح
۱۵۰	بند سوم: حمایت از زنان در برابر قطع اندام جنسی و ازاله بکارت
۱۵۲	بند چهارم: حمایت از زنان باردار در برابر ضرب و جرح و اذیت و آزار
۱۵۲	۱ - آزار و اذیت زن باردار در قوانین قبل از سال ۱۳۷۵
۱۵۲	۲ - حمایت از زنان باردار در قانون مجازات اسلامی
۱۵۳	بند پنجم: حمایت از زنان در برابر خشونت‌های جنسی
۱۵۴	۱ - حمایت از زنان در برابر تجاوز جنسی در قانون مجازات عمومی
۱۵۵	۲ - حمایت از زنان در برابر تجاوز جنسی در قوانین پس از انقلاب
۱۵۷	بند ششم: حمایت از زنان در برابر ربایش
۱۵۷	بند هفتم: حمایت از زنان در برابر توهین و تعرض در اماکن عمومی
۱۵۹	گفتار دوم: موضع حقوق کیفری ایران نسبت به قاچاق زنان
۱۵۹	بند یکم: ممنوعیت برده‌داری
۱۵۹	۱ - پیش از انقلاب
۱۶۱	۲ - پس از انقلاب
۱۶۳	بند دوم: مجازات مرتکب قاچاق انسان
۱۶۶	بند سوم: ممنوعیت عناوین مرتبط با قاچاق انسان
۱۶۶	۱ - در قوانین پیش از انقلاب
۱۶۷	۲ - در قوانین پس از انقلاب
۱۶۹	گفتار سوم: موضع حقوق کیفری ایران نسبت به نهادهای مشابه بردگی
۱۶۹	بند یکم: ازدواج قبل از بلوغ

خشونت بر زنان در حقوق کیفری ایران و استاد بین‌المللی ♦ ۱۳

- ۱- کتکاش در قوانین موجود ۱۶۹
- ۲- ملاک قانونی سن ازدواج ۱۷۱
- بند دوم: ازدواج اجباری ۱۷۲
- بند سوم: هرزه‌نگاری و انتشار تصاویر مستهجن ۱۷۳
- بند چهارم: عدم ثبت نکاح ۱۷۷
- بند پنجم: تدلیس در نکاح ۱۷۸
- برآمد و رهاورد ۱۷۹
- الف - تدابیر غیر کیفری ۱۸۰
- ۱- آموزش ۱۸۰
- ۱-۱- آموزش عمومی ۱۸۰
- ۱-۲- آموزش نیروهای مرتبط ۱۸۱
- ۲- خدمات ۱۸۱
- ۲-۱- خدمات پزشکی و روانی ۱۸۱
- ۲-۲- خدمات حقوقی ۱۸۱
- ۲-۳- خدمات پلیسی ۱۸۲
- ۲-۴- خدمات تأمین اجتماعی ۱۸۲
- ب - تدابیر کیفری ۱۸۲
- ۱- اصلاح قوانین موجود ۱۸۲
- ۲- رفع خلاءهای قانونی ۱۸۳
- ۳- مجازات‌گذاری افتراقی ۱۸۳
- ۴- آیین دادرسی افتراقی ۱۸۴
- منابع ۱۸۵
- ۱- فارسی ۱۸۷
- الف: کتاب‌ها ۱۸۷
- ب: مقاله‌ها ۱۸۹
- پ: پایان‌نامه و جزوات ۱۹۱
- ۲- انگلیسی ۱۹۲

درآمد

خشونت بر زنان، سابقه‌ای به پهنای تاریخ دارد؛ اگرچه شکل و درجه خشونت در فرهنگ‌های مختلف، تفاوت‌هایی دارد.

خشونت بر زنان، مفهوم ناآشنایی نیست. تاریخ، گواه ستم همیشگی بر زنان است؛ حقیقت تلخی که در ابعاد جسمی، روانی و جنسی، با در نوردیدن حصارهای فرهنگی، مذهبی و ملی، زندگی میلیاردها زن در جهان را تحت تأثیر قرار داده است.

دبیر کل سابق ملل متحد - کوفی عنان - خشونت بر زنان را شرم‌آورترین شکل نقض حقوق بشر می‌داند که هیچ‌گونه مرز جغرافیایی و فرهنگی نمی‌شناسد. وی اظهار می‌دارد تا زمانی که این شکل از خشونت ادامه داشته باشد، هرگز نمی‌توان ادعای پیشرفت واقعی در راستای برابری توسعه و صلح را داشت.^۱

خشونت بر زنان، حتی قبل از تولدشان شروع می‌شود و نوزادی، کودکی، نوجوانی، جوانی و بزرگسالی آنان را در برمی‌گیرد و تا دوران کهنسالی نیز ادامه می‌یابد. تمایل بر داشتن فرزند پسر - از دیر باز تاکنون - در میان اکثر ملل به ویژه در شرق و جنوب شرق آسیا وجود داشته است. جنسیت‌گزینی پسر حتی پیش از انعقاد نطفه و سقط جنین دختر، نخستین خشونت بر زن و صرفاً به خاطر جنسیت اوست.^۲ بی‌توجهی و کم‌عاطفگی نسبت به دختران در خانواده‌های مردسالار و متعاقباً خشونت خانگی و اجتماعی بر ایشان، چرخه مذکور را ادامه می‌دهد تا آنجا که همین دختران در دوران بارداری‌شان، نگران دختر بودن جنین خود هستند !!!

در این میان، خشونت‌های خانگی^۳ - که در محیط خانواده و معمولاً از سوی خویشاوندان ذکور نسبی و سببی رخ می‌دهد - از گستردگی و شدت بیشتری نسبت به سایر خشونت‌های

۱- مجله کارگاه آموزشی خشونت علیه زنان، دانشگاه تهران، برنامه عمران سازمان ملل، تیرماه ۱۳۷۹، صفحه ۶.

۲- قلی‌پور، رافیک و روشندل، جلیل، «سیمای زن در جهان - کره جنوبی»، تهران، مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری، انتشارات برگ زیتون، چاپ یکم، پاییز ۷۷، صفحه ۳۸.

اجتماعی و روانی، برخوردار است به ویژه آنکه عرف اکثر جوامع سنتی، نسبت به زن و جایگاه او در خانواده نگاه مستبدانه‌ای دارند و اعمال خشونت بر وی را موجه می‌پندارند. حتی بزه‌دیدگان خشونت‌های خانگی، تلاشی برای رهایی از شرایط موجود نمی‌کنند و با سکوت سنگین خود، موجب تداوم خشونت‌ها می‌شوند و اگر چنین خشونت‌هایی نیز گزارش شوند، در غالب موارد، سرزنش افکار عمومی و کوچک‌پنداری دست اندرکاران دستگاه قضایی، تنها آورده برای بزه‌دیده خواهد بود.

به هر ترتیب بر واضح است که خشونت، چه از سوی خانواده صورت گیرد و چه از سوی اجتماع، تبعات جسمانی و روانی متعددی در زندگی زنان خواهد داشت. حتی ترس از خشونت در آینده و احساس عدم امنیت، بر فعالیت زنان در اجتماع نیز تأثیر منفی گذاشته و آنان را از حقوق اساسی و بنیادین بشری که جزو اصول مسلم و پذیرفته شده بشری است محروم می‌سازد.

گسترش فزاینده خشونت بر دختران و زنان در سراسر دنیا، توجه و حساسیت دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی را به مثابه امری مرتبط با حقوق بشر طبیعی، به خود معطوف داشته است. کمیسیون مقام زن با قطعنامه ۱۹۶۴ شورای اقتصادی و اجتماعی به منظور فعالیت در راستای ارتقای حقوق زنان در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تأسیس شد. از این زمان به بعد، اسناد متعددی در حمایت از حقوق زنان به تصویب رسیده و مهمترین آنها، به ممنوعیت اشکال گوناگون خشونت بر زنان پرداخته است. با این حال، اسناد بین‌المللی در کاهش یا امحای خشونت بر زنان کارآیی لازم را ندارد زیرا اولاً مفاد اسناد مذکور، بیشتر ارشادی است و نه الزام آور؛ ثانیاً دولت‌ها با یکدیگر همکاری لازم در این خصوص را ندارند و در برخی موارد، حتی قوانین داخلی‌شان نیز تغییر ننموده است. مقاله‌نامه ۱۸ می ۱۹۰۴، نخستین سند حقوق بشری در این زمینه است؛ اگرچه نخستین سند حقوق بشری که خشونت را تعریف می‌کند، اعلامیه رفع خشونت بر زنان مصوب ۱۹۹۳ است. به موجب ماده ۱ این اعلامیه: «خشونت علیه زنان عبارت است از هر فعل خشونت‌بار مبتنی بر جنسیت که به آسیب دیدگی یا رنج جسمانی، روانی یا جنسی زنان منتهی می‌شود یا ممکن است منتهی شود؛ از جمله تهدید ارتکاب اینگونه افعال، اجبار و سلب خودسرانه آزادی، خواه در زندگی خصوصی یا اجتماعی».

از تعریف مذکور برمی‌آید که خشونت ممکن است فیزیکی و جسمانی یا روانی و عاطفی یا جنسی و مبتنی بر جنسیت باشد. این در حالی است که در مقررات موضوعه ایران، نشانی از تعریف خشونت یافت نمی‌شود. همچنین، آسیب‌پذیری زنان در برابر انواع خشونت از یک سو و از دیگر سو، بی‌باکی مردان در خشونت بر زنان، نیاز مبرم به اتخاذ سیاست جنایی افتراقی و به کارگیری تدابیر پیشگیرانه و تنبیهی کیفری و غیرکیفری توسط دستگاه‌های اجرایی و قضایی دولتی و نیز نهادهای جامعه مدنی در این خصوص را آشکار می‌سازد. پرواضح است که با رشد فزاینده خشونت بر زنان در عرصه بین‌المللی و فراگیر شدن جرایم فراملی بین‌المللی، معاضدت‌های قضایی بین کشورها نیز بایستی در دستور کار دولت‌ها قرار گیرد.

در این اثر تلاش گردیده است تا ضمن ارائه تعریف جامعی از خشونت بر زنان و اشکال بارز آن، رویکرد ممنوعیت خشونت در اسناد بین‌المللی و حقوق کیفری ایران مورد بررسی قرار گیرد، لذا خشونت‌های اجتماعی، شغلی و سیاسی از شمول محتویات کتاب حاضر خارج است.